ФИРМЕНА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ И МЕЖДУНАРОДНИ ТЪРГОВСКИ ОТНОШЕНИЯ В ЕПОХАТА НА ГЛОБАЛНА НЕСИГУРНОСТ

Перспективи и стратегии за устойчиво развитие

Под общата редакция на доц. д-р Драгомир Илиев

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ФИРМЕНА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ И МЕЖДУНАРОДНИ ТЪРГОВСКИ ОТНОШЕНИЯ В ЕПОХАТА НА ГЛОБАЛНА НЕСИГУРНОСТ

Перспективи и стратегии за устойчиво развитие

Колективна монография

Под общата редакция на
доц. д-р Драгомир Илиев

Академично издателство „Ценов“
2026

Настоящата колективна монография е разработена и публикувана с подкрепата на Института за научни изследвания към Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов по Проект ИП2-2025: *„Предизвикателства пред фирмената интернационализация и външнотърговските отношения в условия на глобална несигурност“* с ръководител доц. д-р Драгомир Илиев.

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана, обработвана със системи за съхранение на информация или предавана по каквито и да е начини, включително фото копиране, без писменото разрешение на издателя.

Настоящото издание не е предназначено за продажба и всяка продажба и препродажба се разглежда от издателя като нарушаване на авторските права.

Рецензенти:
Проф. д-р Галина Захариева
Проф. д-р Светослав Илийчовски

© Академично издателство „Ценов“, 2026

Достъпно на | Available at: dlib.uni-svishtov.bg/handle/10610/5375

DOI: doi.org/10.58861/tae.mono.PZKY5014

ISBN: 978-954-23-2694-6

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ …… 7

ЧАСТ ПЪРВА …….. 11
ГЕОИКОНОМИЧЕСКА НЕСИГУРНОСТ, РЕГИОНАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ И УСЛОВИЯ ЗА МЕЖДУНАРОДНА ТЪРГОВИЯ

Глава 1. …… 12
Теоретичен и литературен обзор: ефективността на икономическите санкции в съвременната геоикономическа динамика

Георги Витков

Проследява дебата за ефективността на санкциите и ролята на търговските и финансовите мрежи при ограничаване на достъпа до ресурси.

Глава 2. …….. 21
Протекционизъм и регулаторни бариери в условията на глобална несигурност: отражение върху енергийния преход и пазарната интеграция в Европейския съюз

Жени Антонова

Разглежда европейските регулаторни инструменти, стратегическите зависимости и отражението им върху енергийния преход и пазарната интеграция.

Глава 3. ……. 51
Динамика на преките чуждестранни инвестиции в контекста на Африканската континентална зона за свободна търговия

Анита Йорданова

Анализира динамиката на преките чуждестранни инвестиции в седем държави след ранната ратификация и началото на търговията по AfCFTA.

Глава 4. …….. 76
Общият говорим език и двустранният износ на европейските страни

Маргарита Михайлова, Драгомир Илиев

Оценява връзката между езиковата свързаност и двустранния стоков износ на 36 европейски страни през 2012-2024 г. и съпоставя резултатите по региони.

ЧАСТ ВТОРА …….. 88
ДОСТЪП ДО МЕЖДУНАРОДНИ ПАЗАРИ И ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

Глава 5. …… 89
Дигиталната интернационализация като фактор за устойчивост на предприятията в условията на глобална несигурност

Невин Ангелова

Изследва електронните продажби, платформите и облачните услуги като средства за пазарен достъп, диверсификация и устойчивост.

Глава 6. …….. 105
Образованието като фактор за развитие на дигитални способности и международна конкурентоспособност на МСП в условията на платформена икономика

Юксела Брахимбашева

Изяснява как образованието и обучението подпомагат изграждането на дигитални способности и международната конкурентоспособност на МСП.

Глава 7. …… 127
Сезонният недостиг на кадри в туризма и ролята на работниците от трети държави

Ивайло Петров

Анализира кадровия недостиг в българския туризъм и условията, при които наемането на работници от трети държави подпомага сезонната заетост.

ЧАСТ ТРЕТА ……. 176
УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЦЕСИТЕ И МЕЖДУНАРОДНИТЕ ПАРТНЬОРСТВА

Глава 8. …….. 177
Форми и механизми за адаптация на външнотърговските връзки към глобалната несигурност

Здравко Любенов

Разглежда как геополитическият риск и логистичните сътресения променят външнотърговските връзки. Съпоставя механизмите за адаптация, сред които диверсификацията, регионализацията и преструктурирането на веригите за доставки.

Глава 9. ……. 190
Управление на процесите, измерване на ефективността и оптимизация на ресурсите в международните компании

Веселин Михайлов

Предлага рамка за измерване на процесната ефективност, управление на капацитета и оптимизация на ресурсите в международните компании.

Глава 10. …… 212
LEAN SIX SIGMA като инструмент за оптимизация на бизнес процесите в условията на глобална несигурност

Веселин Михайлов

Представя цикъла DMAIC и инструменти за намаляване на загубите, вариациите и дефектите в бизнес процесите.

Глава 11. …… 229
Финансови модели и механизми за разплащане в международните аутсорсинг партньорства

Веселин Михайлов

Съпоставя модели за ценообразуване и разплащане и разглежда договорните и финансовите рискове при международния аутсорсинг.

ЗА АВТОРИТЕ …… 241

Глава 8
ФОРМИ И МЕХАНИЗМИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА ВЪНШНОТЪРГОВСКИТЕ ВРЪЗКИ КЪМ ГЛОБАЛНАТА НЕСИГУРНОСТ

Здравко Любенов

В условията на наслагващи се геополитически, международни икономически и логистични сътресения и военни конфликти, търговията в интернационален аспект е изправена пред необходимостта от бърза и дълбока трансформация. Традиционните модели на външнотърговски отношения се преосмислят, а устойчивостта на веригите за стойност се превръща в основен приоритет. Налага се анализиране на процесите на адаптация на външнотърговските връзки към контекста на глобалните икономически и политически сътресения, идентифициране на водещите стратегии за справяне с рисковете и очертаване на новите контури на международния търговски обмен.

1. Външнотърговската динамика в среда на засилен риск и геополитическа нестабилност

Класическите и неокласическите парадигми за международната търговия исторически стъпват върху фундаменталното предположение за *относителна предвидимост, пазарна либерализация, ценова гъвкавост и институционална стабилност на глобалната среда*. От формулирането на концепцията за абсолютните предимства и теорията за сравнителните предимства на Смит и Рикардо, през неокласическия модел на Хекшер-Олин за изобилието на факторите на производство и неофакторните му разширения от Самуелсън и Столпър, до „новата търговска теория“ на Кругман и моделите на хетерогенните фирми в международната търговия Мелиц (Melitz, 2003), общото ядро остава *стремежът към оптимизация на търговските потоци през призмата на разходната ефективност и икономиите от мащаба*. Външната търговия се разглежда като

равновесна система, чиято основна цел е *минимизиране на транзакционните и производствени разходи чрез безпрепятствено трансгранично движение на стоки, услуги, капитали и суровини*.

Икономическата реалност от *XXI век налага радикална преоценка и концептуален преход в тази традиционна рамка*. Интензивната хиперглобализация, доминирана от офшоризация, раздробяване на производствените цикли и строга оптимизация на логистичните вериги, постепенно разкри своите дълбоки системни уязвимости. Усложняването на геополитическите взаимодействия, военните конфликти в различни райони на света, честите екзогенни и ендогенни шокове, както и постепенната ерозия на многостранния търговски ред под егидата на Световната търговска организация (СТО) очертават нова реалност. В нея *традиционните модели на иконометрично прогнозиране, статично равновесие и минимизиране на разходите се оказват недостатъчни за обяснение на поведението на стопанските субекти*.

В този контекст съвременният научен дискурс в международната икономика и бизнес извежда на преден план **категорията „глобална несигурност“** като централна ендогенна променлива, а не просто като временно отклонение от дългосрочния тренд (Lawrence, M., Homer-Dixon, T., Janzwood, S., Rockström, J., Renn, O., & Donges, J. F., 2024) (Tooze, 2022, October 28). За разлика от класическия икономически риск, който подлежи на вероятностно оразмеряване, математическо моделиране и застрахователно хеджиране в рамките на познати статистически разпределения (по смисъла на разграничението на Франк Найт между риск и несигурност), *съвременната глобална несигурност се характеризира с дълбока неопределеност*. При нея стопанските агенти са изправени пред невъзможност за предварително изчисляване на вероятностите на бъдещите събития, техния мащаб, времеви хоризонт и вторични системни ефекти.

Несигурността в международната търговия засяга както ценовите параметри (волатилност на суровинните пазари и валутните курсове), така и самите институционални правила, по които функционира световният пазар. Когато държавите започнат масово да прилагат протекционистични мерки, експортни ограничения или едностранни санкционни режими, предвидимостта на международните договори се срива. Това налага **преосмисляне на същността на**

конкурентоспособността: тя вече не е функция единствено на евтината работна сила или ниските производствени разходи, а на *способността на националните икономики и корпоративните структури да функционират в условия на непрекъсната турбуленция*.

За да се обясни комплексният и синергетичен характер на съвременните външнотърговски смущения, в академичния и стратегическия дискурс се утвърждава **концепцията за „поликриза“ (polycrisis)** (Tooze, 2022, October 28). За разлика от отделните, изолирани кризисни епизоди от миналото (като локални финансови кризи или регионални конфликти), поликризата се дефинира като състояние на системата, при което множество глобални кризи — геополитически сблъсъци, военни конфликти, технологични войни, климатични аномалии, инфлационни шокове и фискална нестабилност — взаимодействат нелинейно. *Общият отрицателен ефект от това взаимодействие значително надвишава сумата от отделните им въздействия, тъй като една криза усилва и ускорява проявата на друга*.

Методологическият анализ на външнотърговските отношения в условия на поликриза изисква интердисциплинарен подход. Той налага интеграция на икономическата теория с геополитиката, институционалната икономика и теорията за сложните адаптивни системи. *Търговските потоци вече не се определят само от пазарните сили на търсенето и предлагането, а се подчиняват на логиката на националната сигурност, технологичния суверенитет и непрекъснатостта на снабдяването*.

В резултат на това стратегическият фокус на стопанските субекти и макроикономическите регулатори се пренася от статична разходна ефективност към **изграждане на динамична устойчивост (resilience) и постигане на стратегическа автономия** (World Trade Organization, 2023) (European Commission, 2021). Това поставя основите на дълбока *трансформация във веригите за създаване на стойност и изисква нови инструменти за оценка на икономическия риск и националната конкурентоспособност*.

2. Движещи сили на глобалната несигурност в съвременната международна търговия

Натрупването на системна несигурност в международната стопанска сфера през последните години не е продукт на случайни или изолирани събития, а резултат от синхронното действие на *четири фундаментални и взаимосвързани структурни драйвера*. Всеки от тях упражнява дълбоко трансформационно въздействие върху световните пазари, като разрушава установените търговски модели и налага нови правила за икономическо поведение на държавите и корпоративните структури.

Първият е **ескалацията на геополитическите конфликти и инструментализиране на търговията (weaponization of trade)**. Той е най-динамичен драйвер на съвременната глобална несигурност и е свързан с възраждането на големомащабното съперничество между водещите световни сили: САЩ, Китай, Европейския съюз и Русия. Докато след края на Студената война международната търговия функционираше предимно на базата на функционалната взаимозависимост и либерализацията, в съвременните условия тази взаимозависимост се трансформира в уязвимост.

Този феномен се дефинира като *„инструментализиране на взаимозависимостта“ (weaponized interdependence)* (Farrell, H., & Newman, A. L., 2019). Държавите и интеграционните блокове все по-често използват контрола си върху критични мрежи от световната икономика (финансови системи, комуникационни хъбове, технологични платформи и основни транспортни коридори) като оръжие за постигане на геополитически цели. Прилагането на мащабни едностранни санкционни режими, търговски ембарга, технологични блокади и засиленият държавен контрол върху преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) превръщат външната търговия от инструмент за икономически растеж в поле за геостратегическа борба. Това води до фрагментация на глобалното пространство и създава непредвидими транзакционни рискове за международните компании, които са принудени да се съобразяват с противоречащи си правни и регулаторни изисквания.

Вторият, отразява **растящия протекционизъм и технологично противопоставяне**. Налице е нарастващ неопротекционизъм и стратегическото съперничество за технологична доминация.

Съвременната икономика на знанието и високите технологии постави в центъра на конкурентоспособността контрола върху критични ресурси като полупроводници, изкуствен интелект, квантови компютри, биотехнологии и зелени енергийни иновации (Baldwin, R., 2016).

Стремежът към технологичен суверенитет и национална сигурност стимулира правителствата по света да въвеждат мащабни индустриални политики, преки държавни субсидии за местни индустрии (напр. CHIPS Act в САЩ или Европейския чип акт) и нови регулаторни бариери срещу технологичния трансфер. Протекционистичните мерки отдавна надхвърлиха традиционните митнически тарифи и се фокусират върху нетарифни ограничения, стандарти за сигурност на данните и изисквания за локализация на производството. Това разрушава глобалните вериги за иновации и принуждава компаниите да дублират разходите си за научноизследователска и развойна дейност (R&D), за да отговорят на изискванията на разпръснатите регионални пазари.

Третият драйвер обхваща **физическата уязвимост на глобалната транспортна инфраструктура, включително и вследствие на военни конфликти и ескалиращите климатични шокове**. Интензивната глобализация разчиташе на безпрепятственото функциониране на океанския транспорт и дългите логистични коридори. Съвременната криза обаче разкри критичната зависимост на световната търговия от тесни географски места (*chokepoints*) като Суецкия канал, Панамския канал, пролива Малака, Червено море, Ормузкия проток, Черно море. Отражение върху това дават и военните конфликти в различни региони на света (Tovee, E., march 28, 2025).

Нарушаването на тези логистични артерии в резултат на геополитически сблъсъци, регионални конфликти или екстремни климатични явления (суши, повишаващо се ниво на световния океан, метеорологични аномалии) води до мигновено парализиране на веригите за доставки. Климатичните промени добавят ново измерение на несигурност, като пряко застрашават селскостопанския износ, енергийната инфраструктура и производствените мощности в уязвими географски региони. В резултат на това транспортните разходи стават изключително волатилни, а времето за доставка губи своята предвидимост.

Четвъртият структурен драйвер е свързан с **макроикономическите дебаланси, инфлационния натиск и глобалната финансова нестабилност**. Наслояването на постпандемичните икономически шокове, фискалното разширяване по време на кризите и енергийният шок от геополитическите конфликти доведоха до рекордна инфлация в световен мащаб (International Monetary Fund, 2023).

В отговор на това водещите централни банки проведоха рязко затягане на паричната политика, което повиши лихвените проценти и цената на капитала в международен мащаб. Задлъжнялостта на суверенните държави и корпоративния сектор достигна исторически върхове, ограничавайки фискалното пространство за държавна намеса при нови шокове. Валутната волатилност и колебанията в обменните курсове на основните световни валути допълнително повишават ценовия риск във външната търговия, като принуждават износителите и вносителите да влизат в сложни и скъпи финансови хеджиращи инструменти.

Синхронното действие на тези четири драйвера формира съвременната среда на глобална несигурност, която изисква коренна промяна във външнотърговските стратегии и управленските решения на стопанските субекти.

3. Преконфигуриране на глобалните вериги за доставки

Устойчивостта на външнотърговските мрежи определя способността на икономическите системи да абсорбират външни шокове, да адаптират оперативните си структури и бързо да възстановяват функционирането си в условия на кризи (Miroudot, S., 2020). През десетилетията на интензивна глобализация, воденият от ниски разходи избор на локация доведе до екстремна географска концентрация на ключови производствени звена. В условия на глобална несигурност обаче този модел разкри сериозни асиметрични зависимости и структурни дефекти.

Трансформацията на Глобалните вериги за създаване на стойност (ГВСС) и международната търговска логистика се очертава най-ясно чрез

прехода от класическия модел на хиперглобализация към новия геоикономически модел на несигурност и липса на устойчивост.

Същността на протичащите процеси е представена в Таблица 1, представяща структурен сравнителен анализ между традиционния и съвременния модел на външнотърговска организация.

Таблица 1. Сравнителен анализ на външнотърговските модели в условията на глобална несигурност

Критерий за сравнение	**Класически външнотърговски модел (Хиперглобализация)**	**Нов геоикономически модел (Глобална несигурност)**
Основна стратегическа цел	Минимизиране на разходите и максимизиране на статичната разходна ефективност	Осигуряване на непрекъснатост на доставките, динамична устойчивост и стратегическа автономия
Организация на складовите наличности	*Just-in-Time* - поддържане на минимални или нулеви складови буфери с цел редукция на капиталовите разходи	*Just-in-Case* - поддържане на стратегически буфери от критични суровини и компоненти
Географска локализация и структура	Глобална офшоризация (*Offshoring*) – дълги вериги за стойност и екстремна концентрация в нискоразходни дестинации.	Регионализация и географско прегрупиране чрез *Nearshoring*, *Friendshoring* и *Reshoring*
Търговска и регулаторна рамка	Мултилатерализъм, глобална либерализация и институционална предвидимост под егидата на СТО.	Регионални търговски блокове, едностранни протекционистични мерки, санкционни режими и инвестиционен контрол
Парадигма на управление на риска	Управление предимно на конвенционални търговски, финансови и логистични рискове	Интегрирано управление на геополитически, технологични, климатични и системни държавни рискове

Източник: Авторска разработка въз основа на: Де Бакер, К., & Флайг, D. (2017), Фарел, Н., & Нюман, А. L. (2019), Джерефи, G. (2020), World Trade Organization (2023)

Извеждайки данните от сравнителния анализ, става ясно, че международната бизнес среда преживява парадигмална смяна. От една страна, моделът Just-in-Time, който дълги години беше символ на корпоративна ефективност, се превърна в източник на екстремна уязвимост при първото сериозно прекъсване на транспортните коридори. Преходът към Just-in-Case логистиката изисква обвързване на допълнителен работен капитал за поддържане на резервни запаси, което неизбежно повишава себестойността на продукцията, но за сметка на това гарантира оперативна непрекъснатост.

От друга страна, географското прегрупиране на веригите за стойност чрез Nearshoring (пренасяне на производства в географски близки държави) и Friendshoring (фокусиране върху съюзнически пазари) отразява политизирането на международната търговия. Компаниите вече не избират доставчици единствено по критерия за най-ниска цена, а оценяват институционалния риск, геополитическата стабилност и съвместимостта на ценностните системи на държавите домакини (Gereffi, G., 2020). Този процес води до деглобализация в нейните крайни форми и до изграждането на нови, по-малки, но по-сигурни регионални икономически блокове.

4. Външнотърговски предизвикателства пред развитието на икономиките в среда на глобална несигурност

Външнотърговските отношения традиционно функционират като мощен катализатор на икономическия растеж, индустриалната модернизация и технологичния трансфер. В условията на съвременната глобална несигурност обаче външната търговска среда генерира редица дълбоки структурни бариери и макроикономически дисбаланси пред устойчивото развитие на националните стопански системи. Тези предизвикателства засягат по различен начин развитите и изгряващите пазари, като поставят под сериозен изпитание малките и отворени икономики.

Въздействието на глобалната несигурност върху икономическото развитие се концентрира в три основни направления.

Първото, произлиза от **геоикономическа фрагментация и рискове от маргинализация**. Поляризацията на световната търговия

около съперничещи си геополитически блокове създава класическия ефект на „клещите“ за редица развиващи се и малки отворени икономики. Докато през ерата на либералната глобализация малките държави разчитаха на свободен достъп до глобалните пазари и възможност за интеграция в различни сегменти на международните вериги за стойност, съвременната геополитическа реалност ги принуждава да правят сложни стратегически избори. Необходимостта от привеждане на външнотърговската политика в съответствие с изискванията на водещите глобални центрове (САЩ, Китай, ЕС) крие сериозен риск от загуба на традиционни износни пазари и ограничаване на притока на преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2023). Държавите, които не усетят навреме тези тектонски геоикономически преструктурирания, са изправени пред опасност от трайна маргинализация в новите търговски коридори и технологични мрежи.

Второто съществено предизвикателство е свързано с **пренасянето на външни шокове върху вътрешните макроикономически параметри**. Честите прекъсвания в глобалните вериги за доставки, волатилността на суровинните пазари и резките колебания в цените на енергоносителите генерират силен вносен инфлационен натиск в националните икономики (International Monetary Fund, 2023). Тъй като икономиките разчитат на внос на междинни стоки, суровини и енергия, външните ценови шокове бързо се транслират в повишаване на производствените разходи на местните предприятия. Това води до свиване на реалните разполагаеми доходи на домакинствата, влошаване на текущата сметка на платежния баланс и ограничаване на фискалното пространство на правителствата за провеждане на антикризисни политики или публични инвестиции.

Третото измерение на предизвикателствата произтича от **въвеждането на нови, изключително строги екологични стандарти и регулаторни механизми за устойчивост в международната търговия**. Ярък пример за това е *Механизмът за корекция на въглеродните емисии на границата (CBAM)* на Европейския съюз, чиято цел е да предотврати „изтеглянето на въглеродни емисии“ (*carbon leakage*), но в същото време той се превръща в сериозна търговска бариера за външни износители (European Parliament, 2023).

Внедряването на принципите на кръговата икономика и задължителните *ESG (Environmental, Social, and Governance) стандарти* изисква мащабни капитални инвестиции в технологично обновление, декарбонизация на производството и прозрачност на веригите за доставки. Националните икономики и фирмите от тях, които не разполагат с достатъчен финансов и институционален капацитет да покрият тези високи изисквания в кратки срокове, рискуват да загубят достъпа си до най-платежоспособните световни пазари.

За преодоляване на тези структурни бариери стратегията за икономическо развитие изисква решителен преход от пасивна интеграция към ***активна гъвкава адаптация(Agile Adaptation Framework)***. Това включва дигитализация на търговските и митническите процедури, повишаване на технологичната сложност на износа и задълбочаване на регионалното сътрудничество в рамките на сигурни и институционално предвидими икономически пространства.

5. Стратегически насоки за повишаване на външнотърговската устойчивост и нарастване на адаптивния капацитет

В условията на трайна глобална несигурност и геоикономическа фрагментация традиционните модели на външнотърговска политика, разчитащи на пазарен автопилот и безусловна либерализация, се доказват като неефективни. За да се гарантира икономическата стабилност и дългосрочната конкурентоспособност на националните стопанства и корпоративните структури, е необходим *преход от пасивна интеграция към концепцията за активна гъвкава адаптация*. Тя се основава на три ключови стратегически стълба.

Първият е свързан с **изграждането на система за институционална и оперативна гъвкавост**. Стопанските субекти и държавните регулатори трябва да надхвърлят реактивния подход при управлението на кризата и да внедрят системи за ранно предупреждение и непрекъснати стрес-тестове на веригите за доставки. Това включва диверсификация на износните пазари и източниците на суровини, създаване на разумни буфери от критични компоненти (*Just-in-Case*) и разширяване на мрежата от търговски партньори въз основа на споделени

институционални ценности и географска близост (*Nearshoring*) (Miroudot, S., 2020).

Вторият води до **дигитализация и технологична модернизация на търговските процедури**. Ускорената дигитализация на външнотърговските и митническите процедури е критично условие за намаляване на транзакционните разходи и логистичните забавяния. Въвеждането на електронни товарителници, блокчейн технологии за проследимост на веригите за стойност и автоматизирани митнически коридори повишава прозрачността и намалява административната тежест върху износителите. В същото време инвестирането в научноизследователска и развойна дейност (*R&D*) и високи технологии повишава технологичната интензивност на износа, което прави националните икономики по-малко уязвими към ценови шокове в суровинния сектор (Baldwin, R., 2016).

Третият води до **засилване на ролята на публично-частните партньорства и икономическата интеграция**. Задълбочаването на регионалното и икономическото сътрудничество в рамките на устойчиви интеграционни обединения предоставя необходимия мащаб и пазарна сигурност. Освен това, чрез целенасочени публично-частни партньорства държавата може да подкрепи бизнеса в процеса на зелена трансформация, покриване на новите ESG изисквания и адаптация към механизми като CBAM, без това да води до загуба на пазарни позиции (European Commission, 2021) (World Trade Organization, 2023).

Може да обобщим, че външнотърговските отношения през XXI век навлизат в нов етап, в който класическата разходна ефективност отстъпва място на изискванията за динамична устойчивост, сигурност на доставките и стратегическа автономия. Освен това, глобалната несигурност и феноменът на „поликризата“ се утвърждават като трайни ендогенни фактори, породени от геополитически конфликти, протекционизъм, климатични шокове и макроикономически дисбаланси. Стремежът към устойчивото икономическо развитие в тези условия изисква преход от хиперглобализирана зависимост към регионализирани вериги за стойност (*Nearshoring*, *Friendshoring*), дигитализация на търговските процеси и активна държавно-институционална подкрепа за технологична и екологична трансформативност.

Използвани източници

Baldwin, R. (2016). The Great Convergence: Information technology and the new globalization. *Harvard University Press. https://doi.org/10.2307/j.ctv24w655w*

De Backer, K., & Flaig, D. (2017). The future of global value chains: Business models and policy challenges. *OECD Science Technology and Industry Policy Papers, No. 41*, OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/d8da8760-en

European Commission. (2021). Trade Policy Review – An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy . *Communication COM(2021) 66 final. European Union*.

European Parliament. (2023). EU Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM): Implications for international trade. *Briefing - European Parliamentary Research Service*.

Farrell, H., & Newman, A. L. (2019). Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion. *International Security, 44(1), https://doi.org/10.1162/isec_a_00351*, pp. 42–79.

Gereffi, G. (2020). What does the COVID-19 pandemic teach us about global value chains? The case of medical supplies. *J Int Bus Policy 3, https://doi.org/10.1057/s42214-020-00062-w*, pp. 287–301.

International Monetary Fund. (2023). World Economic Outlook: Navigating global divergences. IMF Publishing.

Lawrence, M., Homer-Dixon, T., Janzwood, S., Rockström, J., Renn, O., & Donges, J. F. (2024). Global polycrisis:The causal mechanisms of crisis entanglement. *Global Sustainability, 7, e6, . https://doi.org/10.1017/sus.2024.1*, pp. 1–16.

Melitz, M. J. (2003). The impact of trade on intra-industry reallocations and aggregate industry productivity. *Econometrica, 71(6)*, pp. 1695–1725.

Miroudot, S. (2020). Reshaping the policy debate on the implications of COVID-19 for global supply chains. *Journal of International Business Policy, 3(4), https://doi.org/10.1057/s42214-020-00074-6*, pp. 430–442.

Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2023). OECD Economic Outlook. *OECD Publishing. Volume 2023 Issue 1. https://doi.org/10.1787/ce188438-en*.

Tooze, A. (2022, October 28). Welcome to the world of the polycrisis. *Financial Times. https://www.ft.com/content/498398e7-11b1-494b-9cd3-6d669dc3de33*.

Tovee, E. (march 28, 2025). The biggest global supply chain risks of 2025. *Xeneta Market Intelligence. https://www.xeneta.com/blog/the-biggest-global-supply-chain-risks-of-2025*.

World Trade Organization. (2023). World Trade Report 2023: Reglobalization for a secure, inclusive and sustainable future. *WTO Publications*.